

IVANCSÓ István¹

„Kegyeskedjék a szent Rendet megalapítani olyképpen, hogy az a gör. kath. nő-ügyet magasabb nivóra emelje” – A máriapócsi Szent Bazil-rendi nővérek letelepítésének indítványa egy családi dokumentum tükrében

Absztrakt

A jelen dolgozat egy olyan kezdeményezést kíván bemutatni, amely Magyarországon a görögkatolikus apácarend – a bazilissza nővérek – újonnan történő letelepítését célozta meg 1917-ben. Valójában újjáélesztésről lett volna szó, hiszen a bizánci szertartású apácák már Szent István korában, sőt előtte jelen voltak hazánkban. Ivancsó Anna nagyszabású és részletekbe menő tervet dolgozott ki, amit az akkori megyéspüspöknek nyújtott be. A 20. század elején a „nő-ügy” magasabb nivóra emelését kívánta elérni: az imádkozás mellett a szociális, karitatív, oktatási és nevelési tevékenységek megvalósítását tűzte ki célul. A családi levéltári dokumentumon szereplő püspöki följegyzés azonban azt mutatja, hogy a kérés akkor nem volt aktuális, s a letelepítés és újrakezdés csaknem két évtized múlva történt meg.

Bevezetés

Hazánkban csaknem ezer esztendőtt kellett ahhoz várni, hogy a Nagy Szent Bazil Rend női ágának nővérei letelepedhessenek Máriapócscon.² Pontosabban: újra letelepedhessenek hazánkban, hiszen már Szent István korában jelen voltak, és a koronázópalástot is ők hímezték a Veszprém-völgyi zárdájukban.³ Még pontosabban: a Trianon utáni magyarországi jelenlétükről lehet elmondani, hogy ezer esztendő után sikerült a letelepítésük, hiszen a Nagy-Magyarországon az 1839. február 12-én kelt intézkedésig jelen voltak; az Osztrák-Magyar Monarchiához csatolt Galíciában pedig továbbra is megmaradhattak.⁴

A következőkben – amint a cím is jelzi – egy családi dokumentum⁵ alapján kívánom a témát kifejteni. Ugyanis unokanagynéném – áldott emlékű nagyapám édestestvére – 1917-ben azt kérelmezte Miklósy István⁶ hajdúdorogi görögkatolikus megyéspüspöktől, hogy „Kegyeskedjék a szent Rendet megalapítani olyképpen, hogy az a gör. kath. nő-ügyet magasabb nivóra emelje”.⁷ Akkor a kérése nem nyert meghallgatást. Még csaknem két évtizedet kellett várni ahhoz, hogy a kezdeményezés megvalósuljon, és a bazilissza nővérek letelepedhessenek Máriapócscon (1935-ben) dr. Dudás Miklós⁸ „hathatós közbenjárására”,⁹ aki maga is bazilita szerzetes volt, sőt, tartományfőnök, később pedig megyéspüspök. S hogy a „gör. kath. nő-ügyet” valóban magasabb nivóra tudta emelni a jelenlétük, arra is ki

szeretnék térni, hogy végül a mai sajnálatos helyzet bemutatásával zárjam az ismeretek átadását.

Amint ígértem, a címben jelzett családi dokumentum kitételei alapján kívánom előtárni, kifejteni a témát.

A kérvény szerzője: „én is apáca leszek”

Mindenekelőtt érdemes megismerkednünk a dokumentum szerzőjével, aki közvetlen rokonom: nagyapám édestestvére. A családi könyv¹⁰ az összes fellelhető életrajzi adatát tartalmazza. Nagy pedagógus famíliából származott Ivancsó Anna,¹¹ melynek tagjai férfiágon – dokumentálhatóan – 1750-ig kántortanítók voltak; illetve kisebb részben görögkatolikus papok. Utóbbiak közül a kárpátaljai vallásüldözés idején hármat is szibériai fogságra ítétek.¹² Édesapja Ivancsó Ágoston kántortanító (1862–1931),¹³ édesanyja pedig Dobra Magdolna (1857–1934)¹⁴ volt, aki a család középső gyermekeként hozta őt a világra 1890-ben. Két testvére volt: a család legidősebb fiúgyermeké, Jenő Ödön (1888–1967)¹⁵ kántortanító, igazgató, valamint a legkisebb testvér, Irén (1897–?)¹⁶ –, akinek férje, Bihari Aladár (1895–1985)¹⁷ szintén kántortanító volt. Anna tehát középső gyermekként született.

Családi háttere igazolja vallásosságát, sőt a vallásos neveltetését is. A püspöknek írt levelében így számol be erről:

„Már régebben – még amikor szeretett szüleim a máramarosszigeti Mária Valéria nőnevelő-intézetben neveltettek –, hol mélyen vésődött szívembe a krisztusi szeretet és az óhaj, hogy én is apáca leszek – még akkor határoztam el magam, hogy a három evangéliumi tanácsot: a szegénységet, az örökös tisztaságot és a tökéletes engedelmességet megtartom.”¹⁸

Tehát már ekkor feléledt a szívében a szerzetesi életmód utáni vágyakozás. Szerette volna Miklósy püspököt rávenni arra, hogy a bazilissza rendet újraalapítsa, illetve újraindítsa, melynek ő maga lenne az első tagja. Kérése azonban nem nyert pozitív elbírálást. A püspök azt írta kérvényére, hogy

„A jelen viszonyok egyáltalán nem alkalmasak a felvetett eszme tárgyalására. Értesítés lelkészi úton.”¹⁹

Élete ezután más irányba terelődött. Mivel nem lehetett apáca, férjhez ment. Ez 1922-ben történhetett, a férje gyászjelentésén lévő adatokból kiszámítva. Ugyanis a házasságlevél nem található a családi levéltárban, és hosszan tartó kutatás során sem lehetett eddig a nyomára bukkanni sem az egyházi, sem polgári hivatalokban.

Férje, Terebessy József nyírbátori római katolikus iskolaigazgató lett, akivel tizenhét évig élt házasságban. A férj 1939. július 29-én halt meg.²⁰ A feleség utána még tizenhárom évig élt özvegyként Nyírbátorban, 1952. december 17-én, szívizom-elfajulás és szívelégtelenség miatt

bekövetkezett haláláig, miután részesült a betegek szentségében. A nyírbátori Mártírok útjai római katolikus temetőben temette el dr. Hudáky Aladár görögkatolikus pap, 1952. december 19-én.²¹ Férjével közös sírban nyugszik, amit a későbbi Ivancsók rendszeresen gondoznak.

Személyesen nem ismerhettem őt, születésem előtt mintegy fél évvel halt meg. De a családi hagyomány megőrizte annak emlékét, hogy mennyire vallásos volt. Az maradt fenn róla, hogy férjével „testvéri közösségben” éltek.²² Talán ebben is igazolódik az, hogy szerzetesi életmódra vágyott és készült eredetileg? Ma már nem lehet eldönteni. Viszont az is tény, hogy egy másik – kevésbé jóindulatú – hírt is terjesztettek róla, mégpedig azt, hogy mivel a férjének, Terebessy Józsefnek volt egy előző felesége, aki otthagyta őt, egyházi házasságot nem köthettek, csak polgárilag keltek egybe.²³ Akárhogy is történhetett, az tény, hogy Ivancsó Anna naponta járult szentáldozáshoz. És ezt nem tehetné volna, ha nincs egyházi házassága, vagy pedig nem „József-házasságban” él. Vallásos buzgóságát édesanyjától örökölte, aki szintén napi áldozó volt;²⁴ de ugyanezt tette Irén testvére is.²⁵

A szerzetesi hivatás feléledése: „engednének apácának”

Ivancsó Anna lelkében tehát már kiskorában feléledt a szerzetesi élet vágya, amint levelének imént idézett részletéből kiderül. A folytatásban pedig megerősíti ezt, amikor azt írja – 1917-ben –, hogy már „pár évvel ezelőtt” jelezte a szüleinek. Ám a szövegből az is kiderül, hogy eredménytelenül:

„Pár évvel ezelőtt előálltam elhatározásommal, és kértem szüleimet, engednének apácának, de ők hallani sem akartak erről, mondván, ha görögkatolikus apácarend lenne, abba elengednek, de róm. katolikusba nem.”²⁶

Jó szüleiben – akik tősgyökeres görögkatolikusok voltak – annyira élt a rítushoz való ragaszkodás, hogy nem engedték a lányukat latin (azaz római katolikus) rítusú apácarendbe. A szülők ellenállása azzal magyarázható, hogy ekkor még nem létezett magyar nyelvű női monostor Magyarország területén. Igaz, hogy magyar nyelvű egyházmegye már öt éve működött: a Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegye,²⁷ de még a máriapócsi bazilita atyák hivatalos liturgikus nyelve (ugyanúgy, mint az összes paróchiáé is) az ószláv volt egészen 1964-ig.²⁸ Tehát a szülői ellenállás úgy értelmezhető, hogy csak „magyar nyelvű” görögkatolikus apácarendbe engednék el gyermeküket.

A bazilita rend „szabályait Nagy Szent Bazil már a IV. században megalapította”

Ivancsó Anna – mint maga is öntudatos görögkatolikus személy – tudta, hogy mit kíván elérni: nem máshoz, mint a bizánci rítusú szerzetességhez, annak is női ágához csatlakozni, mégpedig a legrégebbi rendhez. Ugyanis „a Szent Bazil rend női ágának eredete visszanyúl a szerzetesi intézmény legősibb korába. *Ez a kath. Egyház legrégebbi női szerzetesrendje.*”²⁹ Alapítója Szent Makrina – Nagy Szent Bazil (330–379) nővére – volt, aki édesanyjukkal együtt

a Kis-ázsiai Pontuszban, az Irisz folyó mentén vonul remeteségbe, majd alapította az első monostort 358-ban. Itt „testvéreként ölelték magukhoz a legelőkelőbb nőket úgy, mint volt rabszolgáikat is és az utcán fölszedett árvákat. Ez volt az első női kolostor.”³⁰ És itt nem fogadták el a társadalmi különbségeket, minden nőt befogadtak, aki Istent kereste a szerzetesi életformában. „Magukhoz vonzották a Krisztus és a tiszta, istennek szentelt élet után vágyódó nemes lelkeket. Együtt karolták föl az árvákat és nevelték Istennek a leányifjúságot.”³¹

Amikor pedig Géza fejedelem idejében elindult hazánkban a bizánci térítés, azt éppen a szerzetesek kezdték.³² A férfiak mellett megjelentek a női szerzetesek is. Az általuk végzett görögkatolikus nőnevelés fontosságát már a múlt század elején is kiemelte a történetírásunk, amikor még azt is nehezen és csak kevesen fogadták el – ami azóta már közismert tény –, hogy elsőként éppen a bizánci szerzetesek térítettek hazánk területén. „Szent Istvánt a veszprémvölgyi apáca-kolostor megalapításában a nőnevelés előmozdítása vezette. A férfiszerzetesek mellett, kik térítéssel és tanítással foglalkoztak, szükséges volt a nők számára is tanítónőket behozni, hogy egyrésztől a nekik megfelelő ismereteket és nevelést elsajátítsák, másrészt pedig a magyar szüzeknek alkalmuk legyen a tökéletesebb életpályát választani.”³³

Arra nem történt utalás, hogy Ivancsó Anna a tanítás munkájába kívánt volna beállni, s a történelem is az ellenkezőjét igazolja, mert nem lett belőle tanítónő. Annak ellenére sem, hogy a családban – mint már szó volt róla³⁴ – a felmenői között és kortásai között is számos pedagógus volt. Természetesen ők kántortanítók voltak – és férfiak.³⁵ Az azonban tény, hogy szerzetesnővér viszont akart lenni. Éppen ezért érthető, amit levelének további soraiban – szülei elutasító szándéka után – ír a püspöknek:

„Azóta nagy lelki fájdalmakat kellett kiállanom, de mindenkor Jézus kínszenvedése állott lelki szemeim előtt, s csak az erről szóló Akaftiszt olvasásából vettem a reményt, bátorságot és kitartást.”³⁶

Íme, a szerzetesi életre törekvő személynek imádságos lelkülete! Az említett imádság, az „akaftiszt” – illetve görög elnevezéssel „akathisztosz”³⁷ – ismét az ő, illetve egész családja görögkatolikus vallásosságára utal.

Elindulásként „egyelőre 8–10 gör. kath. úrleányt lehetne fölvenni”

A megyéspüspök felé konkrét javaslattal él a kérelmező Ivancsó Anna. „Captatio benevolentiae”-ként indítványozza: „a Bazilissza rend újjáalapítása Méltóságod nevéhez fűződjk.”³⁸ Levelének előző bekezdésében már próbálkozott hasonló megfogalmazással: „Amidőn Méltóságod a jó Isten különös kegyelméből az első magyar püspöki széket elfoglalta, nagy reményem hatványra emelkedett; mert éreztem, hogy Méltóságod fogja újból

megalapítani a gör. kath. apácarendet.³⁹ – A tényleges javaslata pedig a következőképpen szól:

„A Rendbe egyelőre 8–10 gör. kath. úrleányt lehetne fölvenni olyképpen, hogy mindegyik a Rendbe vigye hozományát.”⁴⁰

„Tres faciunt collegium” – szól az ősi latin mondás; Ivancsó Anna viszont nem elégedett meg három személlyel, hanem nyolc–tíz apácában gondolkodott, akikkel el kellene indítani a kolostort. – Viszont amikor 1935-ben immár Dudás Miklós megyéspüspök szándéka szerint letelepedtek a bazilissza nővérek Máriapócon, mindössze négyen voltak.⁴¹ A csekély létszám ellenére is „történelmi esemény volt ez nem csak görögkatolikus magyarságunk, hanem a keleti szerzetesség életében is”.⁴²

A javaslat másik része az anyagi alapok megteremtéséről szól, mégpedig arról, hogy a szerzetesrendbe belépő leányok a hozományukkal járuljanak hozzá az alapításhoz. Érdekes meglátás. Ugyanis Szent Bazil is, Szent Makrina is – mint rendalapítók – szétosztották az örökölt vagyonukat, s utána kezdtek neki a szerzetesi életnek.⁴³ De így tett már Nagy Szent Antal is⁴⁴ a Mt 19,21 evangéliumi hely alapján, akit a „remeteség atyjaként” tisztel a kereszténység.⁴⁵

Az azonban érdekes kérdést vet fel, hogy ha a rendalapító szerzetes előzőleg mindenét szétosztja, miből épít monostort vagy kolostort. Márpedig a keleti egyház szentjei között számtalan olyan személy életrajza maradt fenn, akik monostort alapítottak, akár többet is, egyik helyről a másikra vándorolva. Mert ha valaki belép egy működő monostorba, akkor azt vagyontalanul teszi: legkésőbb a fogadalomtétele alkalmával alá kell írnia a vagyonáról való lemondást. Új szerzetesi közösség alapításához azonban szükség van az anyagiakra. Ennyiben igaza van Ivancsó Annának, amikor azt javasolja a püspöknek, hogy a leányok a hozományukkal járuljanak hozzá a rend újjáalapításához.

Az apácarend „kötelességei lennének...”

Ivancsó Anna tovább gondolkodott – és tett javaslatot – a rend működésére vonatkozóan is. Felsorolja az általa legfontosabbnak tartott kötelességeket:

„E nők kötelességei lennének a szociális misszió ügyek, paraklisz, rózsafüzér, oltáregyleti társulatok szervezése a vidékeken, továbbá szeretetházak fenntartása és gondozása egyes gócpontokon, és nővédelmi, patronázs és vallásterjesztő előadások tartása és iratkák szétosztása stb.”⁴⁶

Ismét azt kell megállapítani, hogy még mintegy húsz esztendőtt kellett várni arra, hogy ezek megvalósuljanak, de a bazilissza apácák Magyarországra való visszatelepítése után ezek tényleg maradéktalanul megvalósultak.⁴⁷ Sőt, még újabbakat is végeztek⁴⁸ a

szerzetesnővérek egészen addig, amíg 1950-ben a szocializmust építő kommunista diktatúra fel nem oszlatta a közösségüket.⁴⁹

Ám addig végezték, amint célkitűzésükben ők maguk is megfogalmazták,⁵⁰ illetve más is írta róluk.⁵¹

Amikor a máriapócsi közösséget feloszlatták, már Hajdúdorogon és Sátoraljaújhelyen is volt házuk. Akkor összesen huszonnégy fogadalmas nővér alkotta a magyar bazilissza közösséget, négyen pedig novíciák voltak: a jövő reménységei.⁵² Ezt a virágzó szerzetesi életet tette tönkre az egyházzal és vallással szemben ellenséges államrendszer! És ezt – sajnos – azóta sem tudta kiheverni az apácarendünk.

Az anyagi háttérrel: „magammal viszem tízezer korona hozományomat”

Érdemes felfigyelni Ivancsó Anna kérvényének arra a mondatára is, amely az ő önzetlen felajánlását jelenti. Nemcsak azt javasolta az előzőekben,⁵³ hogy a 8–10 tag – akikkel elindulna a közösség – vigye be a rendbe a hozományát, hanem ezt ő maga is felajánlja, mégpedig elsőként:

„én elsőnek jelentkezem, és magammal viszem tízezer (10 000) korona hozományomat is, mely a Rend első alapköve lenne.”

Nem kis felajánlás! Őseinket, családi helyzetüket és állapotukat kutatva⁵⁴ az állapítható meg, hogy a nagy família tagjai sohasem éltek nagy lábon. Sőt! A kántortanítói fizetésből nem lehetett fényűző életmódot folytatni. Ugyanez érvényes a kárpátaljai görögkatolikus papokra is.

Érdemesnek tűnik kiszámítani, hogy 1917-ben mit jelentett a tízezer koronányi összeg. Mai értékben átszámítva egy korona 537 forintot ért. Tehát a tízezer korona ma 5 370 000 forintot érne.⁵⁵ Ez – enyhén szólva – irreálisnak tűnik. Ámde, hogy nincs tévedés, azt igazolja Ivancsó Anna kézírása: mind betűkkel, mind zárójelbe tett számokkal is kiírja, hogy tényleg ennyi a felajánlása.

A késői megvalósulás

Az 1917-ben történt kezdeményezésnek – mint láttuk – akkor nem lett eredménye. Közel két évtized után azonban megvalósulhatott: 1935. november 8-án⁵⁶ (Szent Mihály, Gábor és az összes mennyei erők ünnepén) újra letelepedhettek a bazilissza nővérek Máriapócscon.

Az újjáalapítás megvalósulása

Dudás Miklós tartományfőnök, későbbi megyéspüspök örömmel üdvözli a nővéreket a görögkatolikus sajtóban írt cikkében:

„Megjöttek csonka hazánkba a görögkatolikus bazilissza apácák... Ősi jogon, sajátjukba jöttek. Magukkal hozták szent Bazil és nagy nővérének, Rendük alapítójának, szent Makrinának szellemét... Kevesen jöttek ugyan, de szemeik előtt lebegnek lendületesen fejlődő más országokbeli tartományaik számos leánynevelő intézményeikkel, leánygimnáziumaikkal, tanítónőképzőikkel, polgári és más leányiskolákkal... Szükséglet, munkatér itt is van bőven, hiszen töretlen ugar várja őket...

Örömmel üdvözlünk, szeretettel köszöntünk titeket a hosszú, közel ezeréves távollét után... Vártunk... mint a veszprémvölgyi apácák utódait s [templomaink sokasága] várja, hogy munkás kezeitek oltáraikra, miseruháikra varázsolják ősi szertartásunk pazar pompáját... Száz és száz ifjú leányszív tárja ki magát felétek, hogy erős hittel, igazi katolikus vallásossággal, krisztusi eszményekkel és ősi szertartásunk őszinte szeretetével telítsétek azokat.”⁵⁷

A fennkölt köszöntő sorok – az apácák elé tárt feladatokról szóló mondatok – szinte programbeszédként is értékelhetők. S mint a történelem igazolta, működésük során sok mindent meg is valósítottak belőle.

Szent Mihály arkangyal ünnepén, 1935. november 8-án – a máriapócsi kegytemplom búcsúünnepén – négy csendesen imádkozó apáca felé fordultak a tekintetek, a „magyar görögkatolikus nőnevelés reménységei” felé, akik „hajajöttek, hogy hazai földön, fehérre meszelt egyszerű klostromban folytassák azt az áldásos munkát, amelyet ezer évvel ezelőtt Veszprém völgyében kezdtek el” – amint Dudás Miklós bazilita tartományfőnök az avató beszédében mondta.⁵⁸ Igaz, csak négyen jöttek, de „Isten segítségével hozzánk is visszaérkeztek évszázadok sűrű ködén keresztül fényesebb, boldogabb jövőnk első fénysugarai, nőnevelésünk reménységei... Dudás Miklós bazilita tartományfőnök hozta haza a nőnevelésünk terén századok óta fájó szívvel nélkülözött apácákat.”⁵⁹ A nővérek pedig „elhozták magukkal az ősi szertartáshoz való ragaszkodást, a görögkatolikus jövőjébe vetett töretlen hitet és azt az esküvel, ünnepélyes fogadalommal megerősített önfeláldozást, hogy tehetségüket és tudásukat, erejüket és munkájukat, egész életüket Isten dicsőségére és görög Egyházunk felvirágoztatására szentelik”.⁶⁰

Az újonnan megáldott apácazárda – melyet hosszas várakozó munka és még nehezebb előkészület után Miklósy István hajdúdorogi püspök engedélyével áldottak meg – a máriapócsi bazilita kolostor mellett kapott helyet. „A kolostor közelében néhány régi épületet alakítottak át céljaiknak megfelelően, hogy el legyen vetve az evangéliumi [mag], melyből a magyar görögkatolikus nőnevelés, kisdedvédelem és egyházművészet terebélyes fáinak kell sarjadzaniok.”⁶¹ Úgy tervezték, hogy ideiglenes lakásukban addig fognak maradni, amíg a

bazilita atyáktól ajándékba kapott nyolc holdnyi telken fel nem építik kolostorukat. „És hogy a kezdet nehézségeit a mindennapi kenyér nélkülözése még súlyosabbá ne tegye, egy ideig a Szent Bazil Rend nagylelkűen gondoskodik összes szükségleteik fedezéséről.”⁶²

Az apácáknak ez a lakhelye még ideiglenes volt: „Bár a nővérek 1935-től itt voltak Máriapócscon, monostoruk csak 1941-ben épült.”⁶³

Mint minden szerzetesrend életében, úgy a bazilissza apácákéban is az volt „az első és legfontosabb dolog, hogy a nővérek jó hivatások révén megerősödjenek, számban gyarapodjanak”.⁶⁴ Ennek érdekében adtak hírt arról, hogy „Máriapócscon újoncházat nyitottak, hogy ottan a tökéletességre törekvő fiatal leányokat a szerzetesi életbe bevezessék és jövő apostoli munkájukra előkészítsék”.⁶⁵ A felvétel legfontosabb feltételének a „hivatás kegyelmét” tűzték ki, mellette pedig valamilyen képesítés (tanárnői, tanítói, óvónői diploma) meglétét. De lehetett jelentkezni ennek hiányában is, ha valaki más, leánynevelésre alkalmas tudással (hímzés, varrás stb.) rendelkezett, vagy ezekre képességet érzett magában.⁶⁶

Aztán fennkölt szavakkal ír Dudás Miklós 1937-ben arról, hogy a hajdúdorogi Lengyel házaspár bazilisszák iránti tevékeny szeretete immár „megteremtette az oda [Hajdúdorogra] való letelepedésnek alapfeltételét”.⁶⁷ A következő év elején pedig már sajtócikk számol be az eseményről:

„A nemesszívű és ragyogó áldozatkészségéről ismert Lengyel János nyug. iskolai igazgatótanító és neje, Szabó Mária nyug. polgári iskolai tanárnő a Bazilissza Zárdának Hajdúdorogon letették az alapját.

E célra, hogy a gör. kat. nőnevelés fejlesztése intenzívebb módon lehetséges legyen, Hajdúdorogon a legszebb helyen, a Fő utcán 4000 öles szép belsőséget vettek... hogy ott biztosítva legyen, az államsegélyen, avagy közadakozás folytán felépítendő női kolostor kápolnával, leánynevelőintézettel és esetleg majdan internátussal kapcsolatos kultúrintézménynek a létesítése.

Egyelőre hozzávettek néhány hold prima szántóföldet azzal, hogy az majd gyarapodni fog, s meglesz majd az intézet tápláló ingatlana is.

A görögkatolikuság jobb, szebb jövőjéért, nőnevelésünk magasabb nivójáért aggódó grékusságunk ne tekintse magánügynek a Bazilissza apácázárda alapításának akcióját... hanem anyagi erejének teljével igyekezzék támogatni őket, hogy mielőbb életképes legyen az első magyar görögkatolikus apácázárda, melyet évszázadok óta óhajtunk.”⁶⁸

Nincs hiba az idézet utolsó mondatában. Valóban az első magyar görögkatolikus apácázárdáról van szó, mert a máriapócsit csak 1941-ben nyitották meg.

A máriapócsi női rend fejlődésének fontos állomása volt az első apácaavatás, ami az Árpádok kora óta 1938. június 6-án ment végbe Máriapócscon. „Mária, Makrina és Bernadett nővérek a magyar görögkatolikuság első hősnői, kiket már magyar földön vettek föl, neveltek és avattak Sz. Bazil leányaivá. – Alig három hét múlva, éppen a budapesti gör. kath. egyház

szokott évi zárándoklata alkalmával megismétlődött a szép ünnepély. A most beavatottak a Bazília és Emilia neveket vették föl. A szertartást P. Dudás Miklós végezte.”⁶⁹

A történelmi események nem kerültek el a nővérek rendjét sem. Az első bécsi döntés értelmében a Magyarországhoz visszakerült Ungvárra 1939. január 5-én átköltözött a máriapócsi noviciátus. A máriapócsi rendházban három fogadalmas nővér maradt. A magyar Felvidékről származó apácájelöltek pedig a magyar rendbe léptek át.⁷⁰

A bazilissza nővérek tevékenysége

A máriapócsi bazilissza nővérek tevékenységéről szóló írásokban kivétel nélkül megjelenik a nőnevelés magasztos ügye, illetve feladata. A történelmi múltba tekintenek vissza, egészen Szent István koráig.⁷¹

Dudás Miklós bazilita tartományfőnök 1937-ben így írt: „A magyar görögkatholikusságnak nincs nagyobb és sürgetőbb föladata, mint fölkarolni egyházunk e legősiabb apácarendjét s anyagi és erkölcsi tőkájének megmozdításával lehetővé tenni, hogy Sz. István országában ismét megkezdhessék áldásos munkájukat.”⁷² Ez az áldásos munka a következőkben jelent meg: A nővérek a máriapócsi házuk megnyitása után, bár még csak négyen voltak,

„teljes energiájjal részt vettek Isten magyarországi népének szolgálatában: zárándokházat, árvaházat, leánykollégiumot, kölcsönkönyvtárat tartottak fenn, templomi szolgálatot végeztek, miseruhát varrtak, főző- és varrótanfolyamokat tartottak és lelki gyakorlatokat szerveztek. Végezték a már István király által megjelölt feladatokat a magyar nőnevelés és lelki gondozás terén.”⁷³

A nővérek rendi konstitúciója is részletezi a munkájukat:

„Az apostoli munka széles skálája magába foglalja a tanítást, az egészségügyi szolgálatokat, a pasztorációt, a szociális munkát és minden apostoli munkát, amely együtt jár a szeretet lelki és testi cselekedeteivel.”⁷⁴

Az evangelizációs munkának egy szép példájáról szóló híradás jelent meg a görögkatolikus sajtóban 1942-ben:

„A máriapócsi bazilissza rendházban gör. kat. papnék számára tartott lelki gyakorlatot szept. 21–24. napjain Dudás Miklós dr. hajdúdorogi gör. kat. püspök. A lelki gyakorlaton – mely e nemből nemcsak Magyarországon, hanem világviszonylatban is első volt – 25 hajdúdorogi e. m. papné vett részt.”⁷⁵

A karitatív munkának egyik megnyilvánulásáról is hírt adtak a görögkatolikus sajtóban:

„A máriapócsi bazilissza nővérek megnyitották zárdájukban az első magyar gör. kat. árvaházat, melyben 17 szegény árva gyermek talált meleg otthonra. A kis intézmény minden támogatást megérdemel. Az árvaház és a zarándokház fenntartásának javára a nővérek számos egyházközséget bejárva gyűjtöttek híveink körében.”⁷⁶

A szétszórás

Ennek az áldásos munkának vetette végét az az intézkedés, amely 1950-ben sok más szerzetesrenddel együtt a bazilissza nővérek közösségét is érintette. A kommunista állam betiltotta működésüket és közösségi életüket. Egy tollvonással elvette mindenüket, még a minimális létfenntartási lehetőségről sem gondoskodott a szerzetesek számára. Úgy tűnt, a megpróbáltatás végeláthatatlan évei következnek a bizilita atyák és nővérek számára, mint a többi szerzetesrend tagjai esetében. „A nővérek ott kerestek munkát, ahol éppen hajlandók voltak alkalmazni őket. Akiket hajdan a király hozott az országba népe nevelésére, üldözetteké váltak saját hazájukban.”⁷⁷

„Egyenként kellett megküzdeniük a nővéreknek az új nehézségekkel. A nővéreknek különféle munkaterületeken dolgozva, a mindennapi megélhetésért küzdve kellett megmaradniuk lélekben szerzeteseknek. Több munkakört betöltöttek a Nyíregyházi Görögkatolikus Papnevelő Intézetben; mások kántori, sekrestyési teendőket láttak el más egyházközségekben. Liturgikus öltözeteket varrtak most már »kisiparosként«. Voltak, akik vállalatoknál helyezkedtek el. Az összetartozás azonban a szétszórtságban is megmaradt.”⁷⁸

Az elnyomatás idején eltelt negyven év alatt soraik megritkultak, erejük is megcsappant, de készen álltak újrakezdeni és dolgozni Isten dicsőségére és embertársaik javára.⁷⁹

Az újrakezés

A rendszerváltoztatás idején, 1989-ben teljesen kifosztva, belső állapotát tekintve használhatatlanul kapták vissza a monostorukat a nővérek. Megfeszített munkával, sok belső és külső segítség igénybevételével sikerült elérniük, hogy 1991. június 24-én, Keresztelő Szent János születésének ünnepén a nővérek visszatérhettek a monostorukba.⁸⁰

Újrakezdésük következő fázisa volt, hogy 1993. február 20-án megnyitották a 25 személyes szeretetotthonukat, amely a máriapócsi rendházhoz csatlakozik és a Szent Makrina nevet viseli. Itt idős nők számára nyújtanak teljes ellátást és lelki gondozást. – Ugyancsak örvendetes esemény volt a nővérek életében, hogy 1996-ban Sátoraljaújhelyen is megnyitották a 30 személyes szeretetotthonukat, amit Szent Annáról neveztek el.

Azonban nemcsak az idősekkel kezdtek foglalkozni a máriapócsi nővérek. Negyven év kényszerű szünet után folytatták a lelkigyakorlatok szervezését, és ezzel a közösséget „Máriapócsra telepítő püspök elsődleges szándékát” valósították meg: „a magyar katolikus nőnevelésben” való közreműködést.⁸¹ A lelkigyakorlatok sorozata tizenöt éven át tartott. Ilyenkor hat napon keresztül hagyományos módon, teljes csendben végezték a lelkigyakorlatot a leányok egy nővér és egy pap vezetésével.⁸² Továbbá a nővérek rendszeresen felkeresték a hajdúdorogi görögkatolikus gimnáziumot is egy-egy lelki nap tartására, bekapcsolódtak az egyházmegyei (főleg ifjúsági) rendezvényekbe, hogy jelenlétükkel esetlegesen hivatásokat ébresszenek.

Mindezek mellett törekedtek arra is, hogy a máriapócsi búcsú alkalmával a zarándokok rendelkezésére álljanak. Magát a kegytemplomot, illetve bazilikát is évtizedeken – sőt egy fél évszázadon – át az egyik szerzetesnővér gondozta.

A mai helyzet

A szétszórattatást a máriapócsi bazilissza nővérek nem tudták kiheverni. Virágzó közösségüket tette tönkre erőszakkal az államhatalom, az uralkodó ateista rezsim. A rendszerváltoztatás után örömmel telepedtek vissza Máriapócsra. Ámde már idősek voltak.⁸³ Így nagy generációs szakadék keletkezett a közösségi életüket a régi alapokon újrakezdő nővérek és a közéjük belépni szándékozók között.⁸⁴ Talán ez a legfontosabb oka annak, hogy mára (2021-re) oda jutottak, hogy mindössze ketten élnek közülük Máriapócsra, illetve egész Magyarországon. A másik okot a magyar görögkatolikus egyház híveinek létszámában lehet keresni és talán megtalálni. Amíg a rendszerváltoztatás idején arról beszéltek, hogy hatmillió római katolikus vallású ember él hazánkban, a görögkatolikusok száma a negyedmilliót sem érte el. Így – bár hagyományosan a görögkatolikusok a legvallásosabb embereknek számítottak – a kis létszámból kifolyólag sem lehetett sok szerzetesjelöltre számítani.

Összegzés

Ivancsó Anna 1917-ben kérvényt nyújtott be Miklósy István hajdúdorogi megyéspüspökhöz annak szándékával, hogy elérje nála a bazilissza rend Magyarországon való újraindítását. Kérelmében minden lényeges dolgot megemlíttet. Fontos helyet kapott ebben, hogy a görögkatolikus „nő-ügyet magasabb nivóra emelje”. Leendő első szerzetesnővéreként a teljes hozományát felajánlotta az indítandó új közösség javára. Önérzetet birizgáló módon írja a püspöknek:

„Méltóságod ezen ténykedésével aranybetűkkel íratja be nevét történelmünkbe, mi pedig mindennapi imáinkban fogjuk kérni a jóságos Mennyei Atyát, hogy Méltóságodat éltesse és tartsa meg mindnyájunk javára s öröme sok, számos éven át.”⁸⁵

Ez a jóra törekvő szándék akkor nem valósult meg.⁸⁶ Csaknem két évtizedet kellett várni, amíg ugyanez a püspök, immár Dudás Miklós tartományfőnök hathatós közbenjárására 1935. november 8-án letelepítse a nővéreket Máriapócson.

Az ígéretes fejlődésnek indult közösséget a szerzetesrendeket szétszóró 1950-es állami rendelkezés megtörte. Csak az 1989-es rendszerváltoztatás után tudott újjáéledni. Akkorra azonban a szerzetesnővérek már idősek lettek, és nem igazán sikerült utánpótlást, hivatásokat kinevelni, illetve begyűjteni.

Jelenleg két örökfogadalmas szerzetesnővérből áll a magyarországi bazilissza közösség. Csak a Gondviselés ismeri a közösség jövőjét...

Jegyzetek

¹ A szerző teológus, főiskolai tanár, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola

² DUDÁS Miklós *Bazilisszák* // Keleti Egyház, 1938, №2–3: 64–73. o.; J. SKINTA Stephen *The Shrine of Our Weeping Mother of Máriapócs and the Mission of the Basilian Fathers of Máriapócs*. New York: Milo Print Co., 1973: 91–95. o. EGY AGGÓDÓ GRÉKUS Veszprémvölgy 1005 – Máriapócs 1935 // Görögkatolikus Szemle, 1935 (24): 1–3. o.

³ PIRIGYI István *A magyarországi görögkatolikusok története*, Nyíregyháza 1990, I. köt., 48–53. o.; TIMKÓ Imre *Keleti kereszténység, keleti egyházak*, Budapest: Szt. István Társulat, 1971: 398–399. o.

⁴ Sőt, nemcsak hogy megmaradhattak, hanem „lendületes fejlődésnek indultak. Alsóbb és középfokú leányiskoláikkal, internátusaikkal és egyéb intézményeikkel behálózták mind a három galíciai egyházmegyét.” BAZILISSZA NŐVÉREK *A bazilissza apácarend és magyarországi célkitűzései*. In: *Máriapócsi MAGOSZ naptár 1937*, 72. o. Vö. DUDÁS, i. m. 69. o. (1. láb.); PUSKELY Mária *Kétezer év szerzetessége*, Budapest: Dinasztia, 1998: I. köt., 125–126. o.

⁵ *Ivancsó Anna kérvénye, melyben a Bazilissza Rend újjáalapítását indítványozza és e Rendbe való felvételét kéri*, 1917. január 20-ról – dokumentum a családi levéltárból. (A továbbiakban: *Kérvény*.)

⁶ Miklósy István 1857. augusztus 22-én született Rákócon. Pásztélyi Kovács János szentelte pappá 1884. április 17-én, majd Hajdúdorogon, 1913. október 5-én szentelték a Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegye első megyéspüspökévé. Nyíregyházán hunyt el 1937. október 29-én. Sírja a máriapócsi bazilika kriptájában van. Vö. VÉGHSEŐ Tamás (szerk.) *Görögkatolikus papok történeti névtára. 1. kötet: A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus 1850 és 1950 között felszentelt papjai*, /Collectanea Athanasiana, V. Varia, vol. 1/ Nyíregyháza: Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2015: 40. o.

⁷ *Kérvény* 2. o. (3. láb.)

⁸ Dudás Miklós 1902. október 27-én született Máriapócson, 1920-ban lépett be a bizilita rendbe, ahol 1925-ben tett ünnepélyes nagyfogadalmat. Miklósy István megyéspüspök szentelte pappá Máriapócson, 1927. szeptember 8-án, majd 1939. május 14-én szentelték ugyanott püspökké. Nyíregyházán hunyt el 1972. július 15-én, a megyéspüspök bazilika kriptájában nyugszik. Vö. VÉGHSEŐ i. m. 138–139. o. (4. láb.). Részletesen lásd TÖRÖK Izsák (szerk.), *„Egyházamért kész vagyok meghalni”. P. Dr. Dudás Miklós szerzetes püspök emlékére*, /Baziliták sorozat I. kötet/, Máriapócs: Nagy Szent Bazil Rend, 2005.

⁹ KERESZTES Sarolta *Baziliták. Bizánci szerzetesség Magyarországon, különös tekintettel a bizánci rítusú szerzetesnővérekre, a kezdetektől napjainkig*, Veszprém 2007, 10. o. – Ne legyen zavaró, hogy a szerzetesnővér (jelenlegi főnöknő) a „baziliták” elnevezést használja tanulmányának címében. Minden bizonnyal – bár nem mondja ki – annak analógiájára teszi, hogy például a nyugati szerzetesrendek esetében is „bencés nővérekről”, „ferences nővérekről” stb. beszélnek; ezért alkalmazhatja a „bazilita nővérek” megnevezést a „bazilissza” helyett. Tény, hogy a köztudatban ez utóbbi el van terjedve s olykor publikációkban is megjelenik.

¹⁰ IVANCSÓ István *Az Ivancsó család és a hozzá tartozó családok könyve*, Nyíregyháza: (Magánkiadás), 2011. (A továbbiakban: *Családi könyv*.)

¹¹ Rövidebb életrajza: *Családi könyv* 24. o. (7. láb.); a családi táblázatban: i. m. 45. o.; a családfán elfoglalt helye: i. m. 57. o.; Bővebb életrajza: i. m. 95. o.

¹² Lásd Ivancsó Gyula 25 évi szibériai fogságot kapott, ifj. Ivancsó Gyula szintén 25 évet, Ivancsó Viktor pedig csak azért kapott csupán négy évet, mert a statáriális bíróságon az írnok egykori iskolai osztálytársa volt, s nagy kockázatot vállalva csak ennyit írt be neki. Vö. BENDÁSZ István – BENDÁSZ Dániel *Helytállás és tanúságtétel*, Ungvár – Budapest: Galéria K. Ecriture, 1994: 51–53. o. Csépes János pedig – akinek felesége Ivancsó Mária, az idősebb Gyula lánya volt – vértanú lett: a vorkutai táborban egy tömegbe lőtt sortűz áldozata lett 1953. augusztus 1-jén. Vö. i. m. 26–27. o. – Mindnyájan a hitükért, a görögkatolikus valláshoz való hűségért vállalták a tanúságtételt: nem írták alá az ortodox (pravoszláv) egyházhoz való csatlakozást. – uo.

¹³ Vö. *Családi könyv* 21, 81–86. o. (7. láb.) Részletes életrajzát lásd IVANCSÓ István „Ivancsó Ágoston”. In: Ungvári János (szerk.) *Pedagógusok arcképcsarnoka*, Debrecen: Lícium-Art, 2012: 11. köt., 127–129. o.

¹⁴ Vö. *Családi könyv* 21. o. (7. láb.)

¹⁵ Vö. *Családi könyv* 23, 89–94. o. (7. láb.) Részletes életrajzát lásd IVANCSÓ István „Ivancsó Jenő Ödön”, In: Ungvári János (szerk.) *Pedagógusok arcképcsarnoka*, Debrecen: Lícium-Art, 2012: 11. köt., 129–133. o.

¹⁶ Vö. *Családi könyv* 24, 97–98. o. (7. láb.)

¹⁷ Vö. *Családi könyv* 24, 232. o. (7. láb.) Részletes életrajzát lásd IVANCSÓ István „Bihari (Groholy) Aladár” In: Ungvári János (szerk.), *Pedagógusok arcképcsarnoka*, Debrecen: Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület, 2015: 14. köt., 43–46. o.

¹⁸ *Kérvény* (3. láb.), 1. o.

¹⁹ *Kérvény* (3. láb.), püspöki indorza.

²⁰ *Gyászjelentés*. – Nyomtatott eredetije a családi levéltárban.

²¹ *Halotti levél*. – A nyírbátori görögkatolikus egyházközség halotti anyakönyve alapján.

²² Vö. *Családi könyv* (7. láb.), 95. o.

²³ Vö. *Családi könyv* (7. láb.), 95. o.

²⁴ A temetésén Árkosy István paróchus által 1934. november 27-én elmondott gyászbeszédének kézzel írt eredetije a családi levéltárban. Vö. *Családi könyv* (7. láb.), 21. o.

²⁵ Irén és Anna vallásos buzgóságát igazolja, hogy egy-egy üvegablakot készíttettek a nyírbátori görögkatolikus templomba. Fényképfelvételüket lásd *Családi könyv* (7. láb.), 95. és 97. o.

²⁶ *Kérvény* (3. láb.), 1. o.

²⁷ Ezt 1912. június 8-án alapította X. Szent Piusz pápa a *Christifideles graeci* kezdetű bullájával.

²⁸ Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök magyar nyelven végzett Szent Liturgiája hozta meg az áttörést, amit a II. Vatikáni Zsinat záró ülészakán végzett a Szent Péter-bazilikában, 1964. november 19-én. Vö. IVANCSÓ István (szerk.) *Liturgikus örökségünk V. A vatikáni magyar nyelvű Szent Liturgia 40. évfordulója alkalmából 2005. november 17-én rendezett szimpozion anyaga*, Nyíregyháza: Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék, 2005.

²⁹ DUDÁS i. m. 64. o. (1. láb.) – A „bazilita rend” (azért kell idézőjelbe tenni, mert a keleti egyházban nincsenek külön szerzetesrendek, mint Nyugaton, s csak nyugati hatásra nevezték el így őket) férfi ágon is az első, akire még Szent Benedek is hivatkozik a regulájában. „Az »Atyák Élete« és Szent Vazul atyánknak Regulája mi egyebek, ha nem a helyesen élő és engedelmes szerzeteseknek szóló eszközök az erények gyakorlására?” A 73. s egyben utolsó fejezetben írja ezt Benedek, melynek címe: „Ez a regula nem foglalja magában a tökéletesség minden szabályát.” Lásd *Szent Benedek regulája*, (Lelkiségi füzetek 1.), Pannonhalma: Bencés Kiadó, 1992: 76. o.

³⁰ I. m. 65. o. (1. láb.)

³¹ I. m. 66. o. (1. láb.)

³² Az első három püspökünk Hierotheosz (akit 2000-ben az ortodox egyház avatott szentté, amikor első királyunkat is a szentek sorába iktatta), Theophülaktosz és Antóniosz volt.

³³ BALICS Lajos *A román. kath. egyház története Magyarországon*, Budapest: Szent István Társulat, 1901: I. köt., 475. o. Idézi DUDÁS i. m. 67. o. (1. láb.)

³⁴ Lásd 7. láb.

³⁵ A nagy Ivancsó család első tanítónője Ivancsó Emma volt, aki egyben a nyíregyházi görögkatolikus iskolának is az első női tanítója volt, és az 1907/1908-as tanévtől tanította ott a lányokat. Vö. SZABÓ B. Sándorné (szerk.), *A Nyíregyházi Görögkatolikus Általános Iskola Jubileumi Emlékkönyve az iskola fennállásának 200. évfordulóján*, Nyíregyháza: 2006, 18. o.

³⁶ *Kérvény* 1. o. (3. láb.)

³⁷ Eredetije az Istenszülő köszöntésére görögül írt akathisztosz, melynek mintájára készültek az Úr Jézushoz, illetve szentekhez szóló akathisztoszok. Első részletes tárgyalásukat lásd IVANCSÓ István „Üdvözlégy, Istennek szeplőtelen Jegyese!” *Az Akathisztosz hümnosz*, Nyíregyháza: Örökségünk, 1996.

³⁸ *Kérvény* 1–2. o. (3. láb.)

³⁹ *Kérvény* 1. o. (3. l.áb.) – A kérvény egy későbbi bekezdése még nyomatékosítja is ezt: „Méltóságod ezen ténykedésével aranybetűkkel íratja be nevét történelmünkbe, mi pedig mindennapi imáinkban fogjuk kérni a jószágos Mennyei Atyát, hogy Méltóságodat éltesse és tartsa meg mindnyájunk javára s öröme sok, számos éven át.” *Kérvény* (3. l.áb.), 2. o.

⁴⁰ *Kérvény* (3. l.áb.), 2. o. – Ugyanakkor reményét is kifejezi Ivancsó Anna, amivel a püspököt egyben buzdítja is: „igen sok leány fog lemondani a világi életről és Rendünket nagygyá, híressé tenni.” *Kérvény* (3. l.áb.), 2. o.

⁴¹ DUDÁS Miklós „Isten hozta őket...” // Kelet, 1935, №20–22: 2. o.

⁴² KERESZTES 2007 i. m. 10. o. (8. l.áb.)

⁴³ DUDÁS 1938 i. m. 65. o. (1. l.áb.)

⁴⁴ Vö. PUSKELY i. m. 83–85. (3. l.áb.)

⁴⁵ Jézus ezt mondta a gazdag ifjúnak: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van, add oda a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyekben. Azután jöjj, kövess engem.” – A szerzetesek pedig ezt tekintik meghívásuk alapjának. – Vö. NIGG Walter *A szerzetesek titkai* Budapest: Szent István Társulat, 1984: 31–32. o.

⁴⁶ *Kérvény* 2. o. (3. l.áb.)

⁴⁷ „Ma már szinte el sem lehet képzelni a gyermekek és ifjúság nevelését, női hitbuzgalmi szervezkedést, betegápolást apácák nélkül... az Egyház legszebb és legáldásosabb intézményei apácák vezetése alatt állanak.” DUDÁS Miklós *A bazilissza nővérek és társadalmunk* // Görögkatolikus Élet, 1937, №1: 4. o.

⁴⁸ Első és fő céljukként az imádságot határozták meg. De ehhez hozzáfűzték: „Nem zárkózunk el a mindennapi élet szükségleteitől sem... Különösen a gyermekek és a leányifjúság nevelésére fordítjuk fő figyelmünket... A felnőtt leányokat különböző fokozatú iskolákban óhajtjuk hithű görögkatolikusokká és a haza jó polgáiraivá nevelni... Megnyithatjuk majd a jövőben mindenütt bevált leányintézeteket... Magunk köré akarjuk gyűjteni majd az egészen fiatal gyermekeket is. Részükre óvodákat, menhelyeket akarunk alapítani... Nagy szeretettel öleljük magunkhoz az elhagyatott árvákat is... Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a felnőtt női társadalmat sem. Nekik akarunk különösképpen szolgálni, amikor zarándok-lelkigyakorlatosházat létesítünk... Mindezeket kívül mise- és oltárruhák s más egyházi felszerelések készítésével is óhajtunk foglalkozni.” BAZILISSZA NŐVÉREK i. m. 73. o. (3. l.áb.)

⁴⁹ Vö. FÖLDVÁRI Katalin *Die Basilianerinnen von Máriapócs während des Kommunismus* // Folia Athanasiana, 2018, №20: 7–31. o.

⁵⁰ BAZILISSZA NŐVÉREK i. m. 73. o. (3. l.áb.)

⁵¹ „Társadalmunk egyik legégetőbb kérdése: gyermekeink, különösen a leányifjúság nevelése... Erre pedig kétségkívül a bazilissza nővérek a legalkalmasabbak.” DUDÁS 1937 i. m. 4. o. (46. l.áb.)

⁵² Vö. KERESZTES 2007 i. m. 11. o. (8. l.áb.)

⁵³ Lásd az 5. pontban.

⁵⁴ Lásd 8. l.áb.

⁵⁵ <https://artortenet.hu/magyar-penzertekindex-arak-es-devizak-alapjan-1754-tol/> (Letöltés: 2021. 05. 03.)

⁵⁶ Ekkor Ivancsó Anna már tizenhárom éve házasságban élt.

⁵⁷ DUDÁS 1935 i. m. 2. o. (39. l.áb.)

⁵⁸ [N. N.], *Az első görögkatolikus apácázárda ünnepélyes megáldása Máriapócson* // Kelet, 1935, №20–22: 4. o.

⁵⁹ EGY AGGÓDÓ GRÉKUS i. m. 2. o. (1. l.áb.)

⁶⁰ [N. N.] i. m. 5. o. (48. l.áb.)

⁶¹ DUDÁS 1938 i. m. 69. o. (1. l.áb.)

⁶² EGY AGGÓDÓ GRÉKUS i. m. 3. o. (1. l.áb.)

⁶³ KERESZTES Sarolta Bazília *Szerzetességünkről* /A Nagy Szent Bazil Rendi Nővérek Kiadványai 1/ Máriapócs: Nagy Szent Bazil Nővérek, 1996, 169. o.

⁶⁴ DUDÁS 1937 i. m. 4. o. (46. l.áb.)

⁶⁵ [N. N.] Felvétel a bazilissza nővérekhez // Görögkatolikus Élet, 1937, №1: 10. o.

⁶⁶ Uo. – Egy hét évvel későbbi felhívás pedig pontokba szedi a jelentkezés feltételeit: „1. Azok a teljesen egészséges leányok, akik a szerzetesi életre őszintén vágyakoznak; 2. Felvételhez legalább 4 közép isk. végezettség szükséges. A rendben tovább tanulhatnak, ha a szükséges feltételek megvannak; 3. Gimn. érettségivel tanítói óvónői vagy más oklevéllel jelentkezők (28 évig) előnyben részesülnek; 4. Házi munkát végző nővéreknek jelentkezhetnek elemít végzett leányok is, ha valami szaktudással rendelkeznek (pl. varrás, főzés, kertészet stb.); Legfontosabb a komoly, határozott hivatás és a jó egészség.” [N. N.] *Magyar Bazilissza Nővérek máriapócsi noviciájára felvételüket kérhetik*. In: Máriapócsi Zarándoknaptár 1944: 60. o.

⁶⁷ DUDÁS 1938 i. m. 73. o. (1. l.áb.), Vö. KERESZTES, 1996 i. m., 169. o. (56. l.áb.)

⁶⁸ [N. N.] *Gör. kat. női kolostor alapítása Hajdúdorogon* // Görögkatolikus Szemle, 1938, №2: 3. o.

⁶⁹ GÉ *Az első gör. kath. apácaavatás* // Keleti Egyház, 1938, №7–8: 211. o.

- ⁷⁰ J. A *bazilissza nővérek* // Keleti Egyház, 1939, №2: 50. o.
- ⁷¹ Vö. 32. lábj.
- ⁷² DUDÁS 1938 i. m. 73. o. (1. lábj.)
- ⁷³ KERESZTES 1996 i. m. 169. o. (56. lábj.)
- ⁷⁴ SISTERS OF THE ORDER OF SAINT BASIL THE GREAT *The Kenotic Way. Constitution*, Roma, 1983: 173. o.
- ⁷⁵ [N. N.] *Papnék lelkiyakorlata* // Keleti Egyház, 1942, №6–8: 108. o.
- ⁷⁶ [N. N.] *A máriapócsi bazilissza nővérek*. In: *Máriapócsi Naptár 1947*: 63. o.
- ⁷⁷ KERESZTES, 1996 i. m. 170. o. (56. lábj.)
- ⁷⁸ MAGDOLNA NŐVÉR *Szent Bazil rendi nővérek* // *Görögkatolikus Tudósító*, 1990, №4: 4. o.
- ⁷⁹ Vö. uo.
- ⁸⁰ Vö. KERESZTES 1996 i. m. 174. o. (56. lábj.)
- ⁸¹ Vö. KERESZTES 1996 i. m. 174. o. (56. lábj.)
- ⁸² Vö. KERESZTES 2017 i. m. 14. o. (8. lábj.)
- ⁸³ Egy 2007-es adat: „Az örökfogadalmas nővérek átlag-életkora 80 év, ha az ideiglenes fogadalmas nővérünket is beszámítjuk (ő sem egészen fiatal már), akkor 77 év.” KERESZTES 2007 i. m. 20. o. (8. lábj.)
- ⁸⁴ Ugyancsak 2007-es adat: „Bár 13 jelentkezőt vettünk fel 1989 óta a közösségbe, csupán a ma ideiglenes fogadalmas egyetlen nővérünk maradt meg közöttünk.” KERESZTES 2007 i. m. 20. o. (8. lábj.). Valószínűleg azért tudott megmaradni a nővérek között, mert már nem volt „egészen fiatal”.
- ⁸⁵ *Kérvény* 1. o. (3. lábj.)
- ⁸⁶ Ugyanakkor egy másik kezdeményezés célba jutott. Papp Antal munkácsi püspök 1921. október 30-án jóváhagyta három nővérnek a letelepedését a Felvidéken, s az 1924-ben kezdett munkájuk eredményeképpen 1937-re már nagy anyaházuk, óvodájuk és két árvaházuk lett Ungváron, középiskolai internátusuk Eperjesen, elemi iskolájuk Munkácson, árvaházuk Darócon. DUDÁS 1937 i. m. 4. o. (46. lábj.)